

8. ÜNİTE: ATATÜRK DÖNEMİ DIŞ POLİTİKA

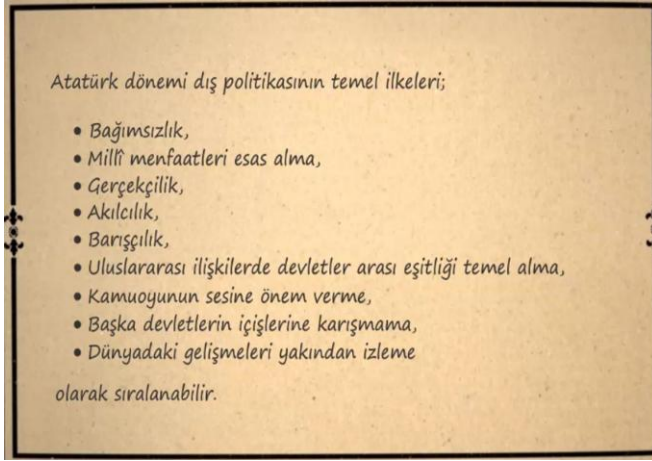
KONU 1: ATATÜRK DÖNEMİ DIŞ POLİTİKANIN GENEL ESASLARI

Dış Politika:

- Bir devletin, diğer devletlerle milli çıkarları gözeterek kurduğu diplomatik, siyasi, ekonomik ilişkilerin toplamına dış politika denir.

Atatürk döneminde dış politikanın temel esaslarını şöyle sıralayabiliriz.

- Millî gücümüze dayanmak Gerçekleştiremeyeceğimiz emeller peşinden koşmamak.
- Başkalarının iç işlerine karışmamak, kendi iç işlerimize karışılmasını engellemek.
- Devletlerarası ilişkilerde, eşitliğe dayanan karşılıklı dostluklar kurmak.
- Ulusun hayatı tehlikede olmadığı sürece savaşa girilmeyecek.
- Tüm bu öğeler Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh." sözüyle özetlenebilir.

Atatürk Döneminde Dış politika olaylarını ana hatları ile iki kısma ayırabiliriz.

1. 1923-1930 arasındaki dönemde Lozan Barış Antlaşmasından kalan, ya da Lozan Barış Antlaşmasında istediğimiz yönde çözemediğimiz meselelerle uğraşmıştır.

Bu meseleler:

- Musul Sorunu,
- Yabancı Okullar Sorunu, (Aslında bir Dış sorun değildir.)
- Dış Borçlar (Osmanlı Borçları)
- Nüfus Mübadelesi

2. 1930'dan itibaren yaşanan olaylarda ise temel belirleyici husus; Almanya ve İtalya'nın hızla silahlanarak saldırgan politikalar izlemesi ve dünya barışını tehdit etmeleridir.

Bu süreçte Türkiye bir yandan, Dünya barışına hizmet etmek için bir takım adımlar atmıştır:

- Milletler Cemiyetine Giriş,
- Balkan Antantı,
- Sadabat Pakti

Bir yandan da Almanya ve İtalya'nın saldırgan politikalarını, Lozan Barış anlaşmasından kalma sorunları çözerken kullanmıştır.

- Montrö Boğazlar Sözleşmesi,
- Hatay'ın Anavatan'a katılması

KONU 2: MUSUL SORUNU

- Lozan konferansında Türkiye'de İngiltere'de taviz vermeyince, Musul meselesi daha sonra İngiltere ile Türkiye arasında yapılacak görüşmelere bırakılmıştır.
- Bu görüşmelerden bir sonuç çıkmayınca konu Milletler Cemiyeti'ne gitti.
- Milletler Cemiyeti, Musul'un Irak'a bırakılması kararını aldı. (İngiltere tarafından kurulan bu cemiyet, dünya barışından çok İngiltere'nin çıkarlarına hizmet etmektedir. Musul konusunda da İngiltere'nin istediği yönde karar vermiştir.)
- Türkiye diplomatik yollardan problem halledemeyince Musul'a askerî harekât yapma planlarına başladı.
- Tam bu sırada Şeyh Said Ayaklanması çıkınca zaman ve güç kaybedildi. Önemli bir fırsat kaçırılmış oldu.

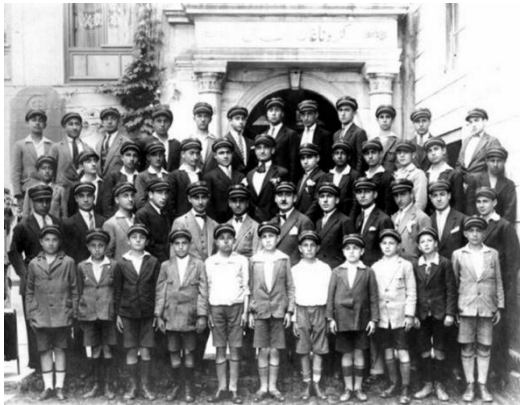
NOT: Türkiye 1925 yılında Dünya'daki genel politik şartlardan dolayı daha kararlı ve daha saldırgan bir politika takip etmekten çekinmiştir.

Sonuç olarak; Türkiye Milletler Cemiyeti'nin kararına uyarak Türkiye İngiltere arasında **1926 Ankara Antlaşması** imzalanmıştır.

1926 Ankara Antlaşmasına göre:

- Musul ve Kerkük Irak'a bırakıldı.
- Irak, Musul bölgesinden elde ettiği petrolün %10'unu 25 yıl süreyle Türkiye Cumhuriyeti'ne verecek.

NOT: Musul, Misak-ı Millî'den verilen bir tavizdir.

KONU 3: YABANCI OKULLAR SORUNU

- Lozan Barış Antlaşması'nda yabancı okullar konusunun Türkiye'nin bir iç meselesi olduğunu muhatabımız olan ülkelere kabul ettirmiştik.
- Yabancı okullar da, Türkiye'deki diğer okulların tabii olduğu kanun ve kurallara tabi olacaktı.
- 1925-1926 öğretim yılında Türkiye, Tevhid-i Tedrisat Kanununa göre, yabancı okulların durumunu

düzenleyen bir dizi kanun çıkarttı.

- Başta Fransa ve Papalık olmak üzere, yabancı devletler, bu durumu görüşmek istediler.
- **Ancak Türkiye;** Bu konunun Türkiye'nin bir iç meselesi olduğunu, diplomatik ilişkiye açık bir konu olmadığını söyleyerek bu istekleri kesin bir dille reddetti.

NOT: Türkiye'nin Yabancı okullar ile ilgili yaptığı düzenlemeler için BAKINIZ: [Tevhid-i Tedrisat Kanunu](https://tarhdersi.net/) Türkiye'nin getirdiği yeni düzenlemelere uymak istemeyen bazı okullar ülkemizi terk ederken, ülkede kalanlar bu kanunlara uymuştur.

<https://tarhdersi.net/>

DİKKAT: Bu konunun diplomatik düzeyde tartışılmasına izin vermek, iç işlerimize karışılmasına izin vermek anlamına gelir. Bu da Türkiye'nin egemenlik haklarından vereceği bir taviz anlamı taşır.

DİKKAT: Bu konu ile ilgili dikkat etmemiz gereken en önemli konu Yabancı okullar sorununun Dış politika ile ilgili bir mesele olmamasıdır.

KONU 4: DIŞ BORÇLAR (OSMANLI BORÇLARI)

- Lozan Barış Antlaşmasında Osmanlı Devleti'nin borçları, Osmanlı Devleti'nden ayrılan parçalara bölünmüştü.
- Türkiye, üzerine düşen kısmı kâğıt para ile ve taksitler halinde ödemeyi kabul etmişti.
- Ayrıca Duyun-u Umumiye kaldırılmıştı.
- Osmanlı'dan kalan borçların ödemesi konusunda en büyük alacaklı olan Fransa ile 1928'de bir anlaşma yapıldı. Borçlar için bir ödeme planı yapıldı.
- Ancak, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, tüm Dünya gibi Türkiye'yi de etkiledi.
- Bunun üzerine borçlarını erteleyen Türkiye, 1933'te yeniden bir anlaşma imzaladı. Osmanlı Devleti'nden kalan borçların son taksiti 1954'te ödendi.
- Türkiye, Osmanlı Devleti'nden kalan borçları en iyi ve düzenli olarak ödeyen tek devlettir. Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan hiç ödeme yapmamıştır.

KONU 5: NÜFUS MÜBADELESİ (1930)

- Lozan Barış Antlaşması'nda İstanbul Rumları ve Batı Trakya Türkleri dışında kalan Türk ve Rum nüfusunun karşılıklı mübadelesi (yer değiştirmesi) kararlaştırılmıştır.
- Yunanistan'ın sürekli anlaşmazlıklar çıkarması sorunun çözümünü getirmiyordu.

Nüfus mübadelesi konusunda anlaşmalığa sebep olan iki konu vardır.

1. İki ülkenin daha yeni savaştan çıkmış olması.

2. Etabli sorunu: Türkiye, Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra İstanbul'a gelen Rumların İstanbul'un yerli (Yerleşik/Stabil) Rumlarından olmadığını, dolayısıyla mübadeleye dâhil edilmeleri gerektiğini ileri sürüyordu. Yunanistan ise İstanbul'daki tüm Rumların İstanbul'da kalması gerektiğini ve mübadelenin dışında tutulması gerektiğini savunuyordu.

- Yunanistan ile Türkiye arasındaki ilişkiler, 1930 yılında Yunanistan başbakanı Venizelos'un Türkiye'yi ziyareti ile yumuşamış; bu yumuşamanın hemen ardından da mübadele gerçekleştirilmiştir.
- 1930'da yerleşme tarihlerine ve doğum tarihlerine bakılmaksızın İstanbul Rumları ve Batı Trakya'nın tamamı mübadelenin dışında tutulmuş ve 1930'da nüfus mübadelesi uygulamaya konulmuştur.
- 1930'da Yunanistan'la başlayan iyi ilişkiler, 1934'te Alman ve İtalyan yayılcılığına karşı, Balkan Antantı'nın ortaya çıkmasını sağlamıştır.
- 1930'da Yunanistan'la başlayan iyi ilişkiler 1954'te Kıbrıs sorununa kadar sürmüştür.

KONU 6: TÜRKİYE'NİN MİLLETLER CEMİYETİ'NE GİRİŞİ (1932)

- Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam), Wilson ilkeleri gereği, Paris Barış Konferansında kurulmuştu.
- Kuruluş amacı devletlerarasındaki anlaşmazlıkları barış yoluyla çözmektir.
- Ancak Cemiyet uluslar arası barıştan çok başta İngiltere olmak üzere büyük devletlerin çıkarlarına hizmet ediyordu.
- 1930'lara gelindiğinde Dünya hızla yeni bir savaşa doğru gitmekteydi.

- I. Dünya Savaşından yenilgi ile çıkmış Almanya'da Nazi partisi ve Hitler iktidarı ele geçirmişti.
- Savaştan galip çıkmasına rağmen umduğunu bulamamış İtalya da ise Faşist parti ve Mussolini iktidarı ele geçirmişti.
- Almanya ve İtalya hızla silahlanıyor, saldırgan politikalar izliyordu.

Türkiye,

- Milletler Cemiyeti'nin uluslararası barış yerine büyük devletlerin çıkarına göre hizmet eden bir kuruluş olduğunu biliyordu.
- Ancak, Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh." anlayışı gereği bu cemiyete üye olmaya karar verdi.
- **Türkiye, Cemiyete başvuru yapmayıp davet edilmiştir. Ve bu cemiyete davet ile giren tek ülkedir.**
- Yunanistan'ın desteği ve İspanya'nın teklifi ile 1932'de katıldı.

KONU 7: BALKAN ANTANTI (1934)

- 1933 yılından itibaren faşist İtalya'nın ve Nazi Almanya'sının hızla silahlanması dünya barışını tehdit etmeye başladı.
- Almanya'nın Doğu Avrupa'da, İtalya'nın Balkanlarda çıkarları ve emelleri vardır. Bu tehdit Balkan devletlerinin aralarındaki küçük anlaşmazlıkları bir kenara bırakarak yaklaşmasına sebep oldu.
- 1930'dan itibaren Türkiye ile Yunanistan arasında iyi ilişkiler kurulmaya başlandı. 1933'te anlaşan bu iki ülke yanına Yugoslavya ve Romanya'nın katılımıyla 1934'te Balkan Antantı imzalandı.

Balkan Antantına;

- Türkiye,
- Yunanistan,
- Yugoslavya ve
- Romanya katılmıştır.

<https://tarihdersi.net/>

Balkan Antantı'yla;

- Balkan Devletleri birbirlerinin toprak bütünlüğüne saygı göstermeye,
- İç işlerine karışmamaya ve
- İçlerinden birine yapılan saldırıya kendilerine yapılmış gibi davranacaklarına söz vermişlerdir.

Sonuç olarak;

- Balkan Devletleri sınırlarını güvence altına almış oldular.

TÜRKİYE İÇİN ÖNEMİ:

- Türkiye, Balkan Antantı'yla batı sınırını güvence altına almıştır.

DİKKAT: Balkan Antantı, bir ittifak antlaşması değildir. Bir dostluk antlaşmasıdır. Yani Antanta imza atan devletler, birlikte savaşa girmeye söz vermezler. Birbirlerinin dostu olduklarının, karşılıklı sınırlarından emin olabileceklerinin güvencesini verirler.

Balkan Antantına katılmayan balkan devletleri;

- Arnavutluk, İtalya'nın baskısından dolayı,
- Bulgaristan, yayılmacı bir politika izlediğinden dolayı,
- Makedonya ise Yunanistan ve Yugoslavya ile sorun yaşadığından katılamamıştır.

Balkan Antantı,

- II. Dünya Savaşı'yla geçerliliğini kaybetmiştir.

KONU 8: MONTRÖ BOĞAZLAR SÖZLEŞMESİ (1936)

Lozan Barış Antlaşmasına göre;

- Boğazlardan geçiş için uluslararası bir komisyon görevliydi.
- Ayrıca Türkiye Boğazların her iki yakasında 20'şer kilometrelik kısımda asker bulundurmamayı kabul etmişti.

- Almanya ve İtalya'nın saldırgan politika izlemesi,
- İtalya'nın Habeşistan'ı işgali ve

Almanya'nın Versay Antlaşmasında askersiz bölge olarak kabul edilen Ren bölgesine asker sokması,

- Türkiye'yi bu konuda harekete geçirdi. Çünkü Herhangi bir savaş çıkması durumunda Boğazlar savunmasız durumdaydı.
- Boğazların tehlikede olduğunu ilgili devletlere bir nota ile bildiren Türkiye, bu konuda bir komisyon toplanmasını istedi.
- 20 Temmuz 1936'da Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalandı.

Bu sözleşmeye göre,

- Boğazlar komisyonu kaldırılarak görev ve yetkileri Türkiye'ye verildi.
- Türkiye, boğazların iki yakasında asker bulundurabilecekti.
- Türkiye savaşa girerse ya da savaş tehlikesi ortaya çıkarsa boğazları istediği gibi kapatabilecekti.
- Ticaret gemileri boğazdan serbestçe geçebilecek savaş gemilerine sınırlandırılmalar konulacak.

ÖNEMİ

- Boğazlar üzerindeki Türkiye egemenliği kayıtsız şartsız kabul edildi.
- Boğazlar meselesi Montrö ile Misak-ı Milli'ye göre çözümlendi.
- Doğu Akdeniz'deki durumumuz güçlenmiş milletler arasındaki statümüz artmıştır.

KONU 9: SADABAT PAKTI (1937)

DİKKAT: Balkan Antantının, Ortadoğu'ya uyarlanmış şeklidir. Hem ortaya çıkış sebebi, hem de içeriği aynıdır.

Sadabat Pakti'nin Ortaya Çıkışı

- 1933 yılından itibaren faşist İtalya'nın ve Nazi Almanyası'nın hızla silahlanması dünya barışını tehdit etmeye başladı.
- Özellikle İtalya'nın Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'da çıkarları vardı.
- Bu tehdit Orta doğuda sınır komşusu olan, Türkiye, İran, Irak ve Afganistan'ın aralarındaki küçük anlaşmazlıkları bir kenara bırakarak yakınlaşmasına sebep oldu.
- Böylece 1937'de Sadabat Pakti imzalandı.

Sadabat Pakti'na Katılan Devletler

- Türkiye
- İran
- Irak
- Afganistan

Sadabat Pakti'nin İçeriği

- Sadabat Pakti ile bu dört devlet, birbirlerinin toprak bütünlüğüne saygı göstermeye,
- İç işlerine karışmamaya ve
- Birbirlerine yapılan saldırıyı kendilerine yapılmış gibi davranacaklarına söz vermişlerdir.

Sonuç olarak;

- Türkiye, İran, Irak, Afganistan sınırlarını güvence altına almış oldular.

TÜRKİYE İÇİN ÖNEMİ:

- Türkiye, Doğu sınırını güvence altına almıştır.

DİKKAT: Sadabat Pakti, bir ittifak antlaşması değildir. Bir dostluk antlaşmasıdır. Yani Pakta imza atan devletler, birlikte savaşa girmeye söz vermezler. Birbirlerinin dostu olduklarının, karşılıklı sınırlarından emin olabileceklerinin güvencesini verirler.

DİKKAT: Sadabat Pakti'na Türkiye ile yaşadığı Hatay sorunundan dolayı Suriye katılmamıştır.

KONU 10: HATAY'IN ANA VATANA KATILIŞI (1939)

- Türkiye-Suriye sınırı Fransa ile imzalanan 1921 Ankara Antlaşması ile belirlenmiştir.
- Lozan Barış Antlaşması'nda yine bu antlaşmada belirlenen esaslar kabul edilmiştir.
- Bu antlaşmaya göre Hatay, Türk yurdu olmasına rağmen, Suriye toprağı kabul edilmişti. Bunun yanında Türkiye ile kültürel bağları sürecekti.

- 1930'lu yılların sonlarına doğru, II. Dünya Savaşı kapıya dayanmıştır.
- Türkiye mevcut durumu son derece iyi değerlendirerek Hatay konusunda kararlı bir politika takip etmiştir.

Şöyle ki;

- Fransa ve İngiltere, böylesine büyük bir savaşın eşiğinde iken Milletler Cemiyetine katılmış, Balkan Antantı ve Sadabat Paktı'nı imzalayarak barışçı niyetini belli etmiş olan, Montrö ile Boğazların kontrolünü tamamen ele geçiren Türkiye ile ilişkilerinin bozulmasını istememiştir.
- Mustafa Kemal ve Türkiye'de bunu Hatay konusunda çok iyi değerlendirmiştir.
- Mustafa Kemal Atatürk, Hatay konusunda son derece sert ve kararlı bir politika izlemiştir.
- Hatay ile ilgili olarak **"Kırk asırlık Türk yurdu Düşman elinde bırakılamaz."** Demiştir.
- Ayrıca kararlı olduğunu dünya'ya göstermek için; Gerekirse Cumhurbaşkanlığından istifa edip, Hatay için savaşacağını söylemiştir.
- Hastalığının ileri safhalarını yaşamasına ve dinlenmesi gerekmesine rağmen, Adana'ya giderek orduları teftiş etmiş, savaşa hazırız mesajı vermiştir.

Hatay'ın Anavatana katılışı için iki aşamalı bir plan yapılmıştır.

- **Birinci Aşamada** Hatay'ın Suriye'den ayrılarak bağımsızlığını kazanması gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda 2 Eylül 1938'de Hatay Cumhuriyeti kurulmuştur.
- **İkinci Aşamada** ise Hatay Millet Meclisi oy birliği ile Türkiye'ye katılma kararı almıştır. Bu karar gereği Hatay, 23 Temmuz 1939'da Anavatan'a katılmıştır.

DİKKAT: Mustafa Kemal Atatürk, Hatay konusunda çok çabalamış, meselenin çözümü konusunda büyük aşama kaydetmiştir. Ancak, Hatay'ın Anavatana katılışını görememiştir. Mesele onun ölümünden sonra tam olarak çözümlenebilmiştir.

Böylece;

- Misak-ı Milli'den verilmiş bir taviz daha Misak-ı Milli'ye göre çözümlenmiştir.

HAZIRLAYAN:
SERDAR BAYRAK
TARİH ÖĞRETMENİ
<https://tarihdersi.net/>